

BASRA'DA YAYGINLAŞAN PROTESTOLAR VE ALTYAPI SORUNLARI

Irak'ın Basra kentinde Temmuz 2018'de başlayan protestolar ve olaylar, esasen kökü çok daha eskilere dayanan sorunların artık dayanılmaz hale gelmesiyle patlak vermiştir. 1980'de başlayan İran-İrak Savaşında Irak'ın ilk saldırısının şokunu atlatan İran, karşılık olarak Basra bölgesine saldırılar başlatmış ve o güne kadar petrol gelirleriyle gelişmiş ve refaha kavuşmuş olan Basra için günümüze kadar süren sorunlar ortaya çıkmıştır.

Dr. Seyfi Kılıç

İğdir Üniversitesi Öğretim Üyesi

Savaş, işgal ve iç savaş dönüsünü 1980 yılından bu yana kıramayan ve bütün bunların üstüne de yolsuzluk ve mezhepsel çekişmelerin temel siyasi tartışma konusu haline gelmiş olması, Irak gibi petrol zenginliğinin yanı sıra verimli topraklara ve bu toprakları sulayacak zenginliğe sahip bir ülkeyi yokluk ve yoksunluk içinde bırakmıştır.

Bu durum bir yandan ülke içinde sorunlara ve huzursuzluklara yol açarken, diğer yandan da çevresindeki ülkelerin güvenliğini tehdit eden bir şekle bürünmüştür.

Haziran 2014'teki Musul baskınından sonra IŞİD'in Suriye iç savaşına daha güçlü bir şekilde dâhil olması, henüz hatıralardaki tazeliğini korumaktadır.

Bu bağlamda, Irak'ın Basra kentinde Temmuz 2018'de başlayan protestolar ve olaylar, esasen kökü çok daha eskilere dayanan sorunların artık dayanılmaz hale gelmesiyle patlak vermiştir. 1980'de başlayan İran-İrak Savaşında Irak'ın ilk saldırısının şokunu atlatan İran, karşılık olarak Basra bölgesine saldırılar başlatmış ve o güne kadar petrol gelirleriyle gelişmiş ve refaha kavuşmuş olan Basra için günümüze kadar süren sorunlar ortaya çıkmıştır. 8 yıllık savaş süresince birçok kez saldırıya uğrayan Basra altyapısı büyük darbe almıştır. Daha sonra Irak'ın Kuveyt'i işgali ve ABD öncülüğündeki kuvvetlerin Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmasından sonra Saddam Hüseyin yönetimine karşı ayaklanmaların baş gösterdiği Basra, Saddam rejiminin gazabına uğramış ve bugüne kadar yansıyan sorunların temeli atılmıştır.

Saddam Hüseyin döneminde isyancıların saklanması olanak verdiği gerekçesiyle 20.000 km² civarındaki Basra bataklıklarının %90'ı drene edilerek kurutulmuştur. Fırat ve Dicle nehirlerinin Basra Körfezi'ne dökülmeden önce eğimini kaybetmesi nedeniyle bir çok kola ayrılması

ve geniş bir araziye yayılması sonucu ortaya çıkan Basra bataklıkları, bölgede yaşayanlar açısından ekonomik bir önem taşımasının yanı sıra ekolojik açıdan oldukça önemli işlevleri yerine getiren bir doğal oluşumken, günümüzde bu özelliklerini kaybetmiş durumdadır. Basra bataklıklarının özelliklerinin başında yeraltı sularını beslemesi gelmektedir. Bugün yeraltı suları aşırı şekilde çekilmiş ve bataklıklar kurutulduğu için beslenemeyen yeraltı sularına deniz suyu karışarak aşırı bir tuzluluk ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda kurutulan alanlardan kalkan toz tüm Irak'ı ve hatta İran ve Türkiye'yi de etkileyen bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır.

2003'te Irak, ABD tarafından işgal edildikten sonra Basra bataklıkları yeniden canlandırılmaya çalışılmış ve bu yönde birtakım girişimler olmuştur. Bu çabalar, her ne kadar bataklıkları eski haline getiremeye de önemli iyileşmeler sağlamıştır. Ancak yeraltı sularına deniz suyu girişi engellenemediği için söz konusu suların insan ve diğer canlıların kullanımına sunulması sorunlara neden olmaktadır.

Basra'da ortaya çıkan ve altyapı eksikliğinin tetikleyici görüldüğü bu sorunların çözülememesinin birden farklı nedeni vardır. Bunların başında Irak'ın içinde bulunduğu siyasi sorunlar gelmektedir. Irak hü-

kümetlerinin partiler arası bir uzlaşmadan ziyade rant alanları şeklinde oluşturulmasının temel devlet hizmetlerinin dahi verilememesinin ana nedeni olduğu yaygın bir görüştür. Ayrıca Irak'taki su hizmetlerinin parçalı bir yapı göstermesi, hizmetlerin etkin bir şekilde yerine getirilmesinin önündeki engellerden bir diğeridir. Irak Anayasasına göre ana kol ve yan kollar olarak ayrılan nehir sistemlerinde ana kol üzerinde merkezî hükûmetin otoritesi bulunurken, yan kollar bölgesel yönetimlerin yetki alanı içinde bulunmaktadır.

“
Irak Anayasasının 115. maddesi ise, bölgesel ve federal hükûmetlerin yürüttükleri politikalar konusunda ihtilafa düşmeleri durumunda, bölgesel ve bölge halinde örgütlenmemiş vilayetlerin politikalarının önceliğe sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Ayrıca yine aynı konuda Irak Anayasasının 121. maddesi de, federal hükûmetin münhasır yetkisi içinde olmayan konularda, federal hükûmetin kullanacağı yasama yetkisinin bölgesel yasama yetkisiyle çatışması durumunda, bölgesel yönetimin ulusal düzeydeki düzenlemeyi bölgesel düzeyde değiştirmeye yetkisi olduğuna işaret etmektedir.

Su kaynaklarının geliştirilmesi konusunda 2005 tarihli Irak Ana-

yasası gerek federal hükûmete gerek bölgesel yönetimlere yetkiler vermektedir. Anayasanın 110. maddesi federal hükûmetin münhasır yetkilerini düzenlemektedir. Bu maddenin 8. paragrafına göre “Uluslararası hukuk ve sözleşmelere uygun bir şekilde, Irak dışından gelen su kaynaklarıyla ilgili planlama politikaları, Irak'a akan suların oranını garanti altına almak ve Irak içinde adil bir şekilde dağıtımını sağlamak” federal hükûmetin sorumluluğundadır. Anayasanın 114. maddesi de federal yönetim ve bölgesel yönetimler tarafından ortaklaşa kullanılacak yetkileri düzenlemektedir. Söz konusu maddenin 7. paragrafında federal ve bölgesel hükûmetlerin, dâhilî su kaynaklarının adil dağıtımını garanti altına alan su politikasını düzenleme yetkilerinin paylaştırıldığı belirtilmektedir. Bahsi geçen adil dağıtımın sağlanmasının da bir kanun vasıtasıyla olacağı hüküm altına alınmıştır.

Irak Anayasasının 115. maddesi ise, bölgesel ve federal hükûmetlerin yürüttükleri politikalar konusunda ihtilafa düşmeleri durumunda, bölgesel ve bölge halinde örgütlenmemiş vilayetlerin politikalarının önceliğe sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Ayrıca yine aynı konuda Irak Anayasasının 121. maddesi de, federal hükûmetin münhasır yetkisi içinde olmayan konularda, federal hükûmetin kullanacağı yasama yetkisinin bölgesel yasama yetkisiyle çatışması durumunda, bölgesel yönetimin ulusal düzeydeki düzenlemeyi bölgesel düzeyde değiştirmeye yetkisi olduğuna işaret etmektedir.

Bu durum bütünlük havza yönetiminin artık temel su yönetimi anlayışını oluşturduğu bir dünyada kabul edilmesi mümkün olmayan

bir uygulamadır. Ancak hassas dengeler üzerine kurulmuş olan Irak Anayasasının herhangi bir maddesini değiştirmenin ağır siyasi maliyetleri olacağı da dikkate alınmalıdır. Aynı şekilde daha önceki yıllarda, Basra vilayetinin diğer vilayetleri su konusunda tehditle karışık uyardığı da hatırlanmalıdır. 2014 yılındaki olayda Basra Valisi'nin, komşu Dikar (Nasiriye) vilayetindeki faaliyetlerden dolayı Basra'ya ulaşan suyun miktar ve kalitesinin oldukça kötü hale geldiğini belirterek komşu Dikar vilayetini akaryakıt göndermemekle tehdit ettiğine dair haberler basında yer almıştır. Bu durum nehrin aşağısında yer alan Basra'yı gerek miktar gerek kalite yönünden oldukça kötü etkilemektedir.

Basra'daki bir diğer sorun ise kolluk kuvvetlerinin dışında, her türlü siyasi ve mezhepsel oluşuma ait silahlı grupların vilayette rahatça faaliyet yürütmesidir. Bu durum özellikle IŞİD tehdidinin Bağdat yakınlarına kadar geldiği dönemde kurulan Haşdi Şaabi birliklerinin ve aşiretlere bağlı silahlı birliklerin ortaya çıkmasıyla giderek ağırlaşmıştır. Temel ihtiyaçların karşılanmasına dönük protestoların birden bire nitelik değiştirerek silahlı eyleme dönüşme riskinin oldukça yüksek olması, devlet otoritesinin tesis edilmesinin önündeki en önemli engel olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca devlet kademesindeki görevlilerin yolsuzluğa batmış olması da girişilecek altyapı yatırımlarının buharlaşması anlamına gelmektedir. Buradan çıkarılması gereken sonuç, merkezî hükûmet ve yerel yönetimler, reforma tabi tutulmadan bu tür sorunların kolaylıkla çözülemeyeceği gerçeğidir.